

education

Department:
Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

GIREDI YA 12

XITSONGA: RIRIMI RO ENGETELA RO SUNGULA (FAL)

PAPILA RA 3 (P3)

HUKURI 2008

TIMARAKA: 100

NKARHI: 2½ WA TIAWARA

Papila leri ri na 5 wa tipheji.

SWITSUNDZUXO

1. Papila leri ri avanyisiwile hi SWIYENGE SWINHARHU
  - XIYENGE XA A: Switshuriwa swa switsalwana (50)
  - XIYENGE XA B: Switshuriwa swa switsalwambiko swo leha (30)
  - XIYENGE XA C: Switshuriwa swa switsalwambiko swo koma (20)
2. U languteriwa ku hlamula xivutiso XIN'WE eka xiyenge xin'wana ni xin'wana.
3. Sungula ku hlamula xivutiso XIN'WANA NI XIN'WANA eka pheji YINTSHWA u tlhela u nkhwatihata emakumu ka xiyenge xin'wana ni xin'wana.
4. Endla nkunguhato u nga si sungula ku tsala ntirho wa wena. Tirhisa pheji yin'we ntsena ku kombisa leswi u kunguhatiseke xiswona xitsalwana xa wena. Le henhla ka pheji leyi ku fanele ku tsariwa hi maletere lamakulu leswaku i NKUNGUHATO. U nga tirhisa mimepe yo hlengeleta miehleketo. Nkunguhato wu ta averiwa timaraka.
5. Tsala hi vurhon'wana (swi saseka no vonaka), u landzelela milawu leyi faneleke ya mapeletelo na mahikahatelo.
6. Vumba tinxaka to hambanahambana ta swivulwa hi ndlela leyi amukelekaka.
7. Landzelela swiletelo leswi andlariweke eka xivutiso xin'wana ni xin'wana.

XIYENGE XA A: SWITSHURIWA SWA SWITSALWANA**XIVUTISO XA 1**

Swiletelo:

- Hlawula nhlokomhaka YIN'WE ntsena leyi u yi twisisaka swinene kutani u tsala xitsalwana hi yona, kambe u nga humi emhakeni.
- Rhanga u endla NKUNGUHATO u nga si sungula ku tsala.
- Xitsalwana xa wena xi fanele ku va kwalomu ka 250 – 300 wa marito.
- Sungula nhlamulo ya wena eka pheji yintshwa.

- 1.1 A wu rhambiwele eka nkhuvo wa vukati wa munghana wa wena. Rungula hinkwaswo leswi humeleleke eka nkhuvo lowu. **[50]**

KUMBE

- 1.2 Munghana wa wena wa xisati kumbe wa xinuna u ku byerile leswaku a nga ha ku lavi. Hlamusela leswi mhaka leyi yi nga humelerisa xiswona u karhi u kombisa ni ku khumbeka ka wena hi mhaka leyi. **[50]**

KUMBE

- 1.3 Hi ku pfuniwa hi xifaniso lexi nga laha hansi, kombisa nkoka wa ku hlayisa timhaka ta swa ndhavuko.

[Xifaniso xi huma eka Magazini ya *Skyways* ya Ndzati 2007]

[50]**KUMBE**

- 1.4 Vamanana hi vona va nga ni vuswikoti byo hlayisa mindyangu ku tlula vanhu va xinuna. Kaneta kumbe u seketela mhaka leyi u ri karhi u seketela hi vumbhoni lebyi tiyeke. **[50]**

KUMBE

- 1.5 Vanhu lava nga ni swirhalanganyi swa le mirini na vona va ni vuswikoti byo endla timhaka ta nkoka ku ya hi tinyiko ta vona. Kanela mhaka leyi u ri karhi u nyika swikombiso leswi hanyaka. [50]

KUMBE

- 1.6 Leswi nga pfunetaka ku hlohlotela Vantima leswaku va nghenelela eka mabindzu lamakulu ya tiko. [50]

NTSENGO WA XIYENGE XA A: 50**XIYENGE XA B: SWITSHURIWA SWA SWITSALWAMBIKO SWO LEHA****XIVUTISO XA 2**

Swiletelo:

- Hlawula nhlokomhaka YIN'WE ntsena leyi u yi twisisaka swinene kutani u tsala xitsalwambiko hi yona, kambe u nga humi emhakeni.
- Rhanga u endla nkunguhato u nga si sungula ku tsala.
- Xitsalwambiko xa wena xi fanele ku va kwalomu ka 120 – 150 wa marito.
- Sungula nhlamulo ya wena eka pheji yintshwa.

- 2.1 A wu tsala xikambelo xa giredi ya 12, kutani u kumile mbuyelo wa leswaku u pasile.

Tsala papila u tivisa tata wa wena u tlhela u n'wi kombisa leswi u navelaka ku endla swona eka lembe leri taka. [30]

KUMBE

- 2.2 Ku ta va ni nkhuvo wo amukela mufundhisi lontshwa ekerekeni ya ka n'wina. Wena u un'wana wa vakulukumba va kereke. Tsala xipichi xo n'wi amukela. [30]

KUMBE

- 2.3 Mi na swiphiso swo pfinyiwa ka vana emugangeni wa ka n'wina. Tsala memorandamu leyi nga ta yisiwa exitichini xa maphorisa. [30]

NTSENGO WA XIYENGE XA B: 30

XIYENGE XA C: SWITSHURIWA SWA SWITSALWAMBIKO SWO KOMA**XIVUTISO XA 3**

Swiletelo:

- Hlawula nhlokomhaka YIN'WE ntsena leyi u yi twisisaka swinene kutani u tsala xitsalwambiko hi yona, kambe u nga humi emhakeni.
- Rhanga u endla nkunguhato u nga si sungula ku tsala.
- Xitsalwambiko xa wena xi fanele ku va kwalomu ka 80 – 100 wa marito.
- Sungula nhlamulo ya wena eka pheji yintshwa.

- 3.1 Xiya xifaniso lexi nga laha hansi kutani u endla xinavetiso xa ntlangu wa xipano xa rixaka lowu nga ta va kona ku nga ri khale.

[Xi huma eka Magazini ya *Supersport TV guide* ya Ndzati 2007]

[20]**KUMBE**

- 3.2 Tsala khadi u rhamba munghana wa wena ku ta eka nkhuvo wo tlangela ku hela ka 50 wa malembe vatswari va wena va tekanile.

[20]**KUMBE**

- 3.3 Wa ha ku thoriwa ku va mudzaberi wa xipano xa ntlangu wa bolo ya milenge kumbe ya mavoko. Nyika vatlangi swileriso leswi u lavaka leswaku va swi landzelela.

[20]**NTSENGO WA XIYENGE XA C: 20****NTSENGO WA TIMARAKA: 100**